

Hungarológiai szimpózium Jyväskyläben

Tuomo LAHDELMA–MATICSAK Sándor

1995. augusztus 10–15. között Jyväskylä városa adott otthont a VIII. Nemzetközi Finnugor Kongresszusnak (Congressus Octavus Internationalis Fenno-Ugristarum). A kongresszus négy fő szekcióban – nyelvészet, néprajz-folklorisztika, irodalom, archeológia-antropológia – működött. A szekcióelőadásokon kívül plenáris és áttekintő előadások, poszterelőadások és szimpóziumok szerepeltek a kongresszus tudományos programjában. A tizennégy szimpózium egyike a jyväskyläi egyetem hungarológiai intézete által szervezett, „Hungarológia Magyarországon kívül” nevet viselő rendezvény volt.

Milyen folyamatok vezettek oda, hogy a finnugor kongresszus tematikájában helyet kapott a hungarológiai fórum is? A „klasszikus finnugrisztika” és a hungarológia definiálásában, egymáshoz való viszonyában számos probléma rejlik. Több nyugat-európai finnugor tanszék működésének jelentős részét a magyar nyelv, ill. nyelvészet oktatása teszi ki, ugyanakkor a magyar, a finn és az észti nyelv tanítása magában még nem jelenti finnugor műhely létrejöttét. Mindezek mellett vannak olyan egyetemek is, ahol a hungarológia szak nem a hagyományos fejlődési utat bejárva – azaz a finnugor szakból kinőve – jött létre, hanem a nyelvészeti stúdiumokhoz nem kötődő egységként szerveződött. Néhány nyugati egyetemen a magyar – politikai vagy földrajzi alapon besorolva (tehát nem a nyelvrokonság alapján, amit Magyarország és Finnország érthetően mindig is fontosnak tartott) – az orientalisztikai vagy esetleg kelet-európai tanszékhez tartozik. Úgy tűnik, hogy a finnugor tanszékektől függetlenül működő hungarológiai műhelyek könnyebben tudnak alkalmazkodni a megváltozott feltételekhez.

A magyarságtudomány az utóbbi években radikális átalakuláson ment keresztül. A közép-kelet-európai változások, a szocialista rendszer lebomlása nemcsak jelentős politikai fordulatként értékelhető, hanem érezhetően megváltoztatta a térség nyelveinek, ill. a Közép-Kelet-Európával foglalkozó tudományterületek megítélését is. Az elmúlt öt évben a magyarországi nyári egyetemek és évközi kurzusok hallgatóinak összetétele jól modellálja, milyen tendenciák

hatnak Európában és Európán kívül a magyar nyelv tanulásában. A határok könnyebb átjárhatósága, a kedvező politikai változások eredményeképp megnőtt a másod- és harmadgenerációs magyarság aránya a kurzusokon. Az emigráns szülők gyermekei általában jól beszélnek magyarul, de rendszerezett grammatikai tudásuk csekély, helyesírásuk gyenge, mivelhogy csak otthon tanulták, tanulhatták a magyar nyelvet. Ugyancsak egyre nagyobb százalékot képviselnek a különböző nyugati vállalatok magyarországi munkatársai is. A komoly cégek elengedhetetlenül fontosnak tartják, hogy több évig Magyarországon élő képviselőjük tanulja meg jól a magyart, ezért küldik el őket az – elsősorban intenzív – kurzusokra. E csoportok létszámának növekedésével szemben lényegesen kevesebben vannak, akik levelezőpartnereik révén, netán „delegációk” tagjaként szerzett jó tapasztalataik hatására jönnek Magyarországra; radikálisan lecsökkent a „pusztaromantika” híveinek száma, s már egyáltalán nem lehet olyan vállalkozó kedvű diákokat találni, akik korábban a könnyebb vízumszerzés és ösztöndíj reményében még egy nyári kurzusra is „feláldozták” magukat. Mindezen változó csoportok mellett stagnál azok száma, akik a finnugor nyelvészeti tanulmányaikhoz elengedhetetlenül szükséges magyar nyelvet tanulják. (A tendenciák leírása a Debreceni Nyári Egyetemen 1990–95 között, évente közel ötszáz hallgatón végzett felmérések alapján készült.)

A Magyarországon kívüli egyetemek magyartanuló-köre is jelentősen átalakult az elmúlt években. A legfőbb változásnak talán az tűnik, hogy míg korábban a magyar nyelvet javarészt nyelvészek (elsősorban finnugristák) és tolmácpályára készülők tanulták, addig ma a történészek, politológusok és közgazdászok egyre nagyobb hányadot tesznek ki, ami a megváltozott politikai-társadalmi körülményekkel magyarázható. Ugyancsak fontos az ösztöndíjak adta motíváció is: míg régebben igen nehezen lehetett magyarországi stipendiumhoz jutni, ez ma már megszokott jelenségnek számít. (A jyvaskyläi egyetemen 1995 őszén indult nyelvelsajátítási program első kérdőíve éppen azokra a kérdésekre keresi a választ, hogy a tanulók milyen motívációk alapján tanulják a magyar nyelvet.)

Az, hogy a hungarológiai kikerül(t) a finnugrisztika (a nyelvészet) gyámsága alól, s független tanszékként, tanszékcsoporthként működik, lényeges szervezeti változtatások lehetőségét teremti meg. Létrejönnek hungarológia fő- és mellékszakok, a hallgatók létszáma ugrásszerűen nő, ez szinte „kikényszeríti” a tanári gárda megújítását (szükségessé válik a helyi tanárok specializálódása, továbbképzése,

másrészt pedig a magyarországi vendégtanárok meghívása), ez a kínálat további szélesedéséhez vezet stb.

Mindezen változások megeremttették annak lehetőségét – sőt szükségét –, hogy az átalakulások által felvetett kérdések, problémák nagyobb fórumokon is nyilvánosságot kapjanak. Így kerülhetett megrendezésre a kongresszus tizennégy szimpóziuma egyikeként a hungarológiai témával foglalkozó vitasorozat is, s innen származtatható a szimpózium egyik központi fogalma is: „A paradigmaváltás ideje”.

A szimpózium szervezői – Holger Fischer és Tuomo Lahdelma – olyan országok képviselőit kérték fel előadás tartására, ahol „nincs jelentős lélekszámú magyar kisebbség” (mint ahogy az 1994 nyarán keltezett felkérő levélben megfogalmazták). Sajnos, a kötet előszavában a szerkesztők erről külön nem szóltak, ami félreértésre adhatta lehetőséget, mivel több ismert szakember szóvá tette országuk „távolmaradását”. E kritikát ugyanakkor örömmel vettük, hiszen a nagy érdeklődés azt bizonyítja, hogy a hungarológusok is egyre fontosabbnak tartják a nemzetközi kapcsolatokat. E hiányosság pótlására e kötetben (249–263. oldalon) három kiegészítő cikk kapott helyet.

Az előadókat arra kértük, hogy 10–15 oldal terjedelmű írásban mutassák be országuk magyaroktatásának, hungarológiai kutatásainak helyzetét és kilátásait. A szimpózium anyaga 1995 nyarán a kongresszus előtt megjelent a jyvaskyläi egyetem hungarológiai intézetének kiadványsorozatában (Hungarologische Beiträge 4. Hungarológia Magyarországon kívül), így a szimpózium nem előadások felolvasásából állt, hanem tényleges vita bontakozhatott ki. A felkért előadók munkájának eredményeként tíz cikk jutott el az érdeklődőkhöz: Holger Fischer (Németország), Naciye Güngörmüş (Törökország), Jolanta Jastrzębska (Hollandia), Tuomo Lahdelma (Finnország), Lars-Gunnar Larsson (Svédország), Monok István (Magyarország), Anu Nurk-Tõnu Seilenthal (Észtország), Rákos Péter (Csehország), Sárközy Péter (Olaszország), Mika Waseda (Japán) tekintette át a hungarológiai helyzetét országában. Rajtuk kívül a szimpózium elején Rédei Károly (Bécs), Ginter Károly és Jean Perrot (Párizs), Eva Koberski (Mons), Petneki Áron (Poznan) és Lizanec Péter (Ungvár) mutatta be tanszékét, kutatóhelyét.

A kötet külföldi szerzői a magyar (ill. finnugor) nyelvészet szakemberei, tanszékvezetők és magyartanárok, a magyar tudósok pedig

évek óta magyar irodalmat, kultúrtörténetet tanítanak állomáshelyükön, így nem túlzás azt állítani, hogy a hungarológiai munkák áttekintését szakavatott előadók végezték el.

A cikkek általában bemutatták – gyakran felsorolás jelleggel – országuk hungarológiai műhelyeit, ill. a magyarságtudomány legjelesebb képviselőit. Mivel a szerzők ezt az alkalmat a „bemutakozásra” használták fel, úgy tűnik, egy ilyen típusú kötet megírását már korábban kezdeményezni kellett volna. A felkérésben hangsúlyozott távlati elképzelés kevesebb hangsúlyt kapott. Elgondolkodtató, hogy a kritikai hangnem csak egy-két előadó esetében jelentkezett. Ennek hiánya annyiban érthető, hogy – vezető hungarológusokról lévén szó – a szerzőknek nem egyszer saját magukkal kellett volna szembeszállniuk.

Úgy látszik, a hungarológiai konferenciákon, összejöveteleken óhatatlanul központi helyet kap a tudományág definiálása. E kérdésben már a szimpózium címe is egyfajta állásfoglalásnak tekinthető, hiszen közös kategóriának tekinti a magyarországi és a külhoni diszciplínát. (Bár utólag valljuk be, ezt a címet azért adtuk, mert nem találtunk olyan elnevezést, ami egyszerre világossá tette volna a szimpózium tematikáját és a saját nézetünket is. Véleményünk szerint a „hungarológia” a Magyarországon kívüli magyarságtudományt jelenti.)

A könyvben helyet kapott – a kötet címével ellentétesen – a magyarországi hungarológiával foglalkozó cikk is (Monok István: „...a hungarológia nem az, amit a metropolis kínál, hanem amit a helyszín igényel”). A magyar nézőpont jelenlétét fontosnak tartottuk, enélkül nem lett volna teljes a kép.

A szimpózium egyik fontos kérdése volt, hogy a külföldiek mit várhatnak a magyar államtól, másképpen fogalmazva, mivel tartozik a magyar állam a külföldön végzett hungarológiának. Vannak olyan külhoni hungarológus műhelyek, melyek önerőből is képesek kitűnő munkakörülményeket biztosítani, képesek jó könyvtárat létrehozni, de mindezek ellenkezőit is tapasztalhatjuk. Általában a külföldi egyetemek kényesen őrzik függetlenségüket, így nem kell a mindennapi magyarországi politikai helyzethez alkalmazkodniuk.

A szimpóziumon közel százan vettek részt. Az érdeklődés, a vita azt bizonyította, hogy a Magyarország, a magyar tudományok iránti érdeklődés továbbra is fennáll.